

ХРОНИКА

ВУКОВИ САБОРИ

Шта је ова књига објављена поводом 75-ог, Вуковог сабора? Монографија, приређена грађа, беседе са завршних свечаности Вуковог сабора, мишљења и коментари о Вуковом сабору и догађањима која прате саборске дане? Сходно томе је ли Феликс Пашић приређивач или аутор?

У позивници за данашње представљање књиге Феликса Пашића изменио сам одредницу с насловне странице књиге на којој пише: Приредио Феликс Пашић. Пошто сам прочитао целу књигу, ставио сам: аутор. Тако сам назначио и у позивници за данашњи сусрет.

Сад нешто о наслову? Вук је мењао многе адресе. Само у Бечу колико ли је имао станишта! Примао је пошту и у Београду и у Крагујевцу, на Цетињу, у Земуну. А куће своје за живота није имао. Ово је, најпре, прича о Вуковој кући у Тршићу, од којег, како је написао, „љепшега мјеста на свијету нема”. На ту адресу последњих 75 година стижу беседе, обраћања на отварањима Вукових сабора, утисци приликом посета Тршићу, Тршић постоји и издвојен је на особит начин као Вуково последње станиште. Ова књига јесте прича о Вуковој кући и народним саборима који се у Тршићу одржавају од 1933. године.

Пре неку годину величанствено је уређено и обележено место на којем је било огњиште Вукових предака у Дробњацима. Начињена је позорница на извору и данас живог Вуковог језика. Прошле године обновљена је и Вукова кућа у Тршићу и уређен околиш, па ова књига дође као писани споменик нашем одуживању Вуку и његовом делу. Она започиње описом места где је Вуков деда крај Жеравије подигао прву плетеру, оних десет плетера које су, потом, Турци палили, па све док није на крстом обележеном месту где је некада била Вукова родна кућа – 1933. изграђена ова садашња, с два одељења, у којима се чувају и неке ствари које су ископане када је кући ударан темељ.

Пашићева књига јесте монографија – хроника, која се завршава 2008. годином. У том последњем делу доминирају илустрације градилишта, тесарског алата, обнављања куће. Тако он на симболичан начин поентира своју књигу о континуитету нашег старања и одавања поште Вуку и његовом делу. Између почетка и краја, Пашић није одолео да помало драмски, без намећања закључака, покаже и осветли природу нашу која је знала и да заборавља, да прореди посете саборима, или да према политичким збивањима или због годишњица еуфорично направи од сабора митинге. Умео је да истакне и оне најлепше тежње са Вукових сабора којима је увеличано Вуково дело и издвојене његове трајне поруке и истине на које се и данас ослањамо, али и оно што спада у домен употребе и злоупотребе Вуковог дела ради политичких идеја, било да је реч о демократизацији културе, величању братства и јединства и самоуправљања, па богома и ради мобилисања националних снага често на неспретан, па и несрећан начин.

Имали смо на Одбору Вуковог сабора, Радош Љушић и ја, велику праву у вези с објављивањем свечаних беседа у једној књизи. Он је све беседе одреда означио безвредним и политизованим, да се можда само две могу издвојити, а ја сам се залагао за објављивање свих беседа, без коментара и оцена, само с ознаком функције беседника, јер су оне својеврстан не само културолошки одраз онога што се збивало са Србима у протекле три четвртине века. На крају, нашло се помирење. Љушић је прихватио да се све беседе објаве, али да их приредимо он и ја. Можда ће се то једнога дана и остварити.

Феликс Пашић је вероватно и због наше расправе прибегао ауторској књизи у којој веома вешто шета с читаоцем од сабора до сабора. Из већине беседа извучио је ударне поруке, неке је објавио у целини. Остварио је најбитније за овакву књигу. Истакао је суштину нашег односа према Вуковом делу у хроници сабора у којој беседе, ипак, заузимају централно место.

У беседама, најпре, одавана је пошта сени великана, беседе су биле предавања о Вуковом делу. Потом беседе и сабори постају смотре културних збивања која се тичу Вуковог завичаја, Јадра и Подриња. Из године у годину сабори све више постају смотре културних збивања свеукупне баштине српског народа. Беседе постају инвентивније, у њима се сугеришу стратегије развоја културе и образовања, мериторно се беседници упуштају у питања језика, његовог јединства, у питања одрживости једног језика, једног писма, о судбини ћирилице, о Вуковој реформи језика и писма. Тако се Оскар Давичо разрачунава са заговорницима славеносербског, „са славеносербштином”, Милорад Павић пак беседи о томе колико Вук дугује класицистима. У основи свих беседа константно је истицана жива веза народа и Вука, народа и наше интелигенције. Дељене су књиге (о томе и данас треба поразмислити); повезивање Вишњића с Вуком био је разлог да су од првог сабора присутни гуслари.

Посебну пошту Пашић одаје првом беседнику-предавачу Живораду Жики Поповићу, професору и председнику Шабачке народне књижнице и чита-

онице. У дане сабора беседе за памћење биле су подстицајне попут оне др Франка Волмана, проф. Масариковог универзитета, који је први наговестио оснивање трајне установе каква је Вукова задужбина, те Радивоја Врховца који је беседио у име Матице српске, Светислава Петровића који говори у име Српске књижевне задруге, академика Александра Белића и Милоша Московљевића који ће бити председник и секретар Вукове задужбине основане пре Другог светског рата. Да допуним ову књигу да је и Вукова задужбина настала директно уз Вуков сабор.

Беседило се и у неким годинама окупације, да додам доста храбро и смело, с обзиром на оно што се у околини Тршића догађало. Учитель, изасланик Милана Недића, у својој беседи 1942. године на особит начин призива Вука: „Сен великог Вука нека нама пружи путоказ ка искупљењу наших грехова и зидању срећније народне будућности на здравим основама српске душе.”

Ређају се беседници научници и професори: Радослав Алексић, Ђуро Гавела, Милија Станић, Митар Пешикан, Голуб Добрашиновић, Велибор Глигорић, Мирослав Пантић, Слободан Ж. Марковић, Павле Ивић, Војислав Ђурић, Павле Савић, Драгослав Јанковић ректор. Књижевници и уметници: Ђуза Радовић, Милан Ђоковић, Мирослав Чангаловић, Оскар Давичо, Матија Бећковић, Бошко Петровић, Михајло Митровић, Милорад Павић, Мирослав Беловић.

Већ педесетих година 20. века Вук у беседама доминира као вођа културне револуције. Дуг је пут до сазревања идеја о Вуковом сабору које је сажето изнео Гвозден Јованић, веома заслужан за уређење Тршића и оснивање Вукове задужбине. Тражено је да Вуков сабор постане „својеврсна и узорна светковина културе, ослобођена мистификација и романтичарских примеса, оригинална по идејама и ефикасна по остварењима”. То је тренутак превладавања фолклорног карактера сабора, појачаних тежњи да се покаже да не постоје непремостиве баријере између праве уметности и народа. Војислав Ђурић се у беседи 1970. године залаже да Сабор буде смотра најзначајнијих достигнућа у областима Вукове делатности. Једни су се залагали да Вукови сабори буду више научног карактера, попут песника Душана Матића, и резултат тога били су округли столови с научним обрадама тема, у Тршићу и Вуковој задужбини последњих десет година, Научни састанак слависта у Вукове дане. Други пак, попут Меше Селимовића, били су мишљења да Вукови сабори треба да остану демократска, народна институција, највиши степен демократизације у култури. И стално, посебно у тренуцима великих промена, изнова је покретано питање какав треба да буде Вуков сабор. И госпођа Дајана Ђедовић инсистира на иновацијама, па ова књига може бити и повод и подстицај за разговор о томе.

Беседници су, често, били и политичари, министри, председници највиших тела у Србији. Почело је с беседама Владе Зечевића и Митре Митровић, а онда је дошла 1964. година када је обележавана стогодишњица Вукове смрти. Феликс Пашић с правом издваја ту годину. Изградили студенти Вуков пут од Вукове куће до Троноше, позорницу, издавали први лист у

Тршићу (четири броја), сакупили прве књиге за Вукову спомен-библиотеку, 1964. године отворена је нова Вукова школа у Тршићу (узгред, идеја о томе покренута је још крајем 19. века што такође говори о нама). У свему томе значајан допринос био је проф. Миодрага Поповића који је радио с акцијашима, давао идеје и шта све не. Желели смо да нам се он обрати као беседник. Али, политички разлози учинили су да беседник буде Милорад Панић-Суреп. Професор Поповић је нас акцијаше једва смирио да не реагујемо.

Међутим, треба нешто рећи и о знатном уделу политичара када је реч о свечаним беседама на Вуковом сабору. Одлуке Одбора Сабора преиначаване су од горе, политичари су схватили значај који имају те беседе. Постале су питање престижа и трибина за идеолошко и политичко деловање. Беседили су од 1970: Дража Марковић, Родољуб Чолаковић, Владимир Стаменковић, Душан Чкречић, Милан Драговић, Добривоје Видић. Они говоре о Вуку као највећем револуционару у нашој култури, залажу се за демократизацију образовања и културе проширену у социјалистичком и самоуправном смислу (Видић, на пример). Њих занима етатистичко-бирокуратски сепаратизам, преко беседа шаљу се поруке политичким противницима.

И поред свега тога, и даље мислим да једног дана треба објавити све беседе. До неких се може доћи само посредно, преко одломака објављених у штампи. Оне јесу сведочанство о нама, често потресно. Године 1987. Иван Стамболић је спречен да стигне у Тршић. Његова беседа је његово последње обраћање народу. Пуна је далекосежних порука које су постале јасне тек када је протутњао рат деведесетих година 20. века. Стамболић истиче Вуково мерило да је корисно оно што користи народу, а не само појединцу „па ма ко тај био”. Упозорава на опасност од племенског затварања и надмене самодовољности погубне у тренутку када креће „споља наметнута издељеност јужнословенске браће”, да ничије заслуге не могу да оправдају самовољу. Следеће године академик Мирослав Пантић реагује у беседи на оно што се надвило над наш народ бригом због „наопаког вођења општих послова”. Александар Бакочевећ брине о расцепканости српског народа и залаже се за целину и културну и политичку, за кристализацију националне свести. Песник Ђоко Стојичић, који беседи у функцији директора Републичког завода за међународну техничку, културну и просветну сарадњу, у Вуковом делу налази снагу за опстанак. И Михајло Марковић говори с позиције политичког лидера. Он упозорава да је дошао тренутак када се решава судбина свих земаља у којима живи српски народ. Антоније Исаковић користи беседу да се, доста увијено, супротстави неким потезима актуелног председника Србије. Следе беседе Наде Поповић-Перишић, министра за културу, Добросава Бјелетића, Милована Бојића који тада (1999) још верује да је једно руско њет довољно да се разреши све српске муке. Сјо будет харашо! Он надахнуто, пропагандистички, куражи беседом народ, а беседу завршава преокретањем народне пословице: „Нека паметни не попуштају!” Следи беседа Чедомира Мирковића као савезног министра за међународну културну и научну сарадњу.

Од 2002. године мења се ситуација с беседама и беседницима. Први пут Одбор Сабора одлучује ко ће беседити. Нижу се: Михајло Пантић, књижевник, Милосав Тешић, песник, Радош Љушић, историчар, Видојко Јовић, дописни члан САНУ, беседом о Цвијићу, Вида Огњеновић, драмски писац, Миро Вуксановић, књижевник ...

Илустрације у Пашићевој књизи посебна су порука. Нижу се слике народа, масе, под кишобранима, када је пун театар, када је полупразан сабор. Пашић не жели у првом плану појединце, поготову не оне којима су припадали, па и данас припадају први редови. Неки су то замерили, ја не. И то је став аутора ове књиге, частан и поштен. Посебно поглавље ове књиге слови „Први редови”. У њему су само слике оних који су и дошли да се сликају, да покажу свима где им је место. Седео сам и ја у првом реду, када сам био беседник. Изузетак у овој књизи учињен је само у случају Иве Андрића и Десанке Максимовић. И у случају два глумца који су на сабору посвећеном Титу, говорили стихове Титу испеване: Воја Брајовић и Петар Божовић. То је мали Пашићев несташлук. И, да додам, постоји и слика Стефана Миленковића у Вуковој кући с виолином. Још је дете. И то је Пашићева порука, изречена на његов начин.

Књига *Вук, з. п. Тришћ. Вукови сабори 1933–2008.* јесте монографија о најважнијој саборској, народној манифестацији српског народа која је издржала време, која се деценијама развијала и дограђивала, која је одиста огледало наше народне душе и наше судбине. У њој је, за нас, Феликс Пашић прочитао 75 сабора, подстакао нас на размишљања, разна, ненаметљиво, сликом, зумирањем, овлашним коментарима и цитатима који више говоре и од козе и од рога. Уз пут умео је да пружи податак о првим значкама с Вуковим ликом, о Ђачком сабору, о Библиотеци Вуков сабор, о листу *Вуков сабор* који је наследила *Задужбина* лист Вукове задужбине.

Пашић није ни имао намеру да све исприча. Ово није књига беседа. Све то може посебно да се уради и биће урађено, али ова књига остаје незаобилазан водич кроз Вукове саборе, водич кроз кодекс нашег понашања када је у питању великан Вук, утемељивач основа националне културе (језика, стила, низа научних дисциплина).

Феликс Пашић нас није штедео за наше добро. Показало се да живнемо када су годишњице, да буде да се средства преливају, па дође време да не можемо после 45 година да окончамо рад на *Сабраним делима Вука Стеф. Караџића*, да западамо у интервале заборава, да у нама нема још снаге да истрајемо на културном традицијском континуитету, да не схватамо у потпуности колико баш ти континуитети одржавају велике народе кроз векове.

Миодраг Матицки